



Šifra kandidata:

Državni izpitni center



JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Četrtek, 30. avgust 2012 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 1 prazno. Barvna priloga ima 4 strani.

Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju

1. Ob koncu 1. svetovne vojne je večina Slovencev podprla odločitev vodilnih slovenskih politikov, da bi zamenjali državni okvir in stopili v novo državo. Toda po določitvi novih državnih meja na mirovni konferenci v Parizu številni Slovenci niso prišli v novo južnoslovansko državo, temveč so ostali v sosednjih državah.
 - 1.1. Pojasnite, o katerem dogodku priča slika 1 v Prilogi k Izpitni poli 2.
 - 1.2. Navedite, v katere države so bili vključeni Slovenci, ki niso prišli v novo južnoslovansko državo.

(2 točki)

2. V prvi Jugoslaviji so bili številni državljani razočarani, ker niso mogli v celoti razviti svojih narodnih občutij, kakor so pričakovali ob vstopu v skupno državo.

Namesto avtonomije smo dobili – centralizacijo do skrajnih posledic. Za one čase je bilo to nezdravo, ker se je potlej bridko maščevalo in je imelo svoje kvarne posledice za vso kasnejšo dobo. (...) Pobornik centralizacije je bil zlasti Pribičević in njegovi slovenski prijatelji. Čez noč je hotel iz Srbov, Hrvatov in Slovencev ustvariti narod jugoslovanski, zabrisati plemenske razlike in zenočiti različne prilike, v katerih so bili vajeni živeti stoletja. Saj ni bilo v državi manje kakor 14 različnih pravnih področij. Vse to bi se moralo prepustiti trajni evoluciji, ki bi polagoma uveljavila svojo centripetalno silo.

(Vir: Ravnihar, V., 1997: Mojega življenja pot: spomini dr. Vladimirja Ravniharja, str. 141. Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete. Ljubljana)

- 2.1. Glede na zgornje besedilo iz spominov pravnika in politika Vladimirja Ravniharja pojasnite, kakšno politiko je uvedla osrednja vlada v Beogradu.
- 2.2. Glede na sliko 2 v Prilogi k Izpitni poli 2 pojasnite, kam je po stopnji razvitosti sodil slovenski del države in v čem se je to izražalo.
- 2.3. Navedite vsaj še dvoje raznoterosti, ki so ločevale narode, združene v Jugoslaviji.

(3 točke)

3. Leta 1921 je bila sprejeta ustava Kraljevine SHS oz. t. i. vidovdanska ustava. Politične stranke je tedaj izrazito ločeval odnos do centralizma oz. avtonomije posameznih delov države.

Na črto pred politično stranko napišite črko C za politične stranke, zagovornice močne centralne oblasti, ali črko A za politične stranke, zagovornice avtonomije posameznih delov države.

- | | |
|--|-----------------------------|
| _____ Hrvaška kmečka stranka | C za močno centralno oblast |
| _____ Narodna radikalna stranka | A za večjo avtonomijo |
| _____ Komunistična partija Jugoslavije | |
| _____ Jugoslovanska muslimanska organizacija | |
| _____ Slovenska ljudska stranka | |
| _____ Jugoslovanska demokratska stranka | |

(3 točke)

4. Najpomembnejša slovenska politična stranka v prvi Jugoslaviji je bila Slovenska ljudska stranka.



Slika 1: Prvak Slovenske ljudske stranke Anton Korošec na proslavi 20-letnice Jugoslavije v Šoštanju

(Vir: <http://www.dlib.si/v2/Details.aspx?URN=URN:NBN:SI:IMG-0RI013NY>. Pridobljeno: 18. 5. 2011.)

- 4.1. Na svetovnonazorskih pogledih katere močne ustanove je slonel njen politični program?
4.2. Na katerem sloju prebivalstva je temeljila njena politična moč?

(2 točki)

5. Prva Jugoslavija je bila zaostala agrarna država, v kateri se je večji del prebivalstva še preživljal z ekstenzivnim kmetijstvom.

	1900	1910	1931
Kmetijstvo	75,4	67,6	60,3
Obrt in industrija	13,4	15,0	22,15
Trgovina, promet	3,6	6,9	6,8
Javne službe, prosti poklici itd.	7,6	10,5	10,2

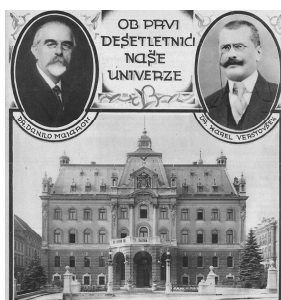
Preglednica 1: Poklicna sestava prebivalstva na Slovenskem po ljudskih štetjih (v %)

(Vir: Spominski zbornik Slovenije: ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije, str. 326. Jubilej. Ljubljana, 1939)

- 5.1. Navedite, katere gospodarske panoge so se začele hitreje razvijati po oblikovanju jugoslovanske države.
- 5.2. Navedite dve prednosti slovenskega dela države, ki sta mu omogočali hitrejši razvoj.

(2 točki)

6. V prvi Jugoslaviji je dobil slovenski jezik večjo vlogo v šolah.



Slika 2

(Vir: Dolenc, E., 2010: Med kulturo in politiko: kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnimi vojnama. Inštitut za novejšo zgodovino. Ljubljana)

	Vseh skupaj	Od tega deklet	Delež deklet v %
Šolsko leto 1918/19	4914	578	11,8
Šolsko leto 1928/29	6960	1972	28,3
Šolsko leto 1937/38	12.135	4282	35,3

Preglednica 2: Število dijakov in dijakinj v gimnazijah na Slovenskem med svetovnimi vojnama

(Vir: Gabrič, A., 2009: Sledi šolskega razvoja na Slovenskem, str. 35. Pedagoški inštitut. Ljubljana)

- 6.1. Navedite vsaj dve novosti, ki jih je v tem času doživelo slovensko šolstvo.
- 6.2. Pojasnite posledici teh novosti za slovenski kulturni razvoj.

(2 točki)

7. Jugoslavija je v 2. svetovni vojni kapitulirala v kratki vojni aprila 1941. Nov politični zemljevid Balkanskega polotoka so načrtali voditelji Nemčije. Slovensko ozemlje je bilo med najbolj razkosanimi v Evropi.

Dne 13. t. m. je prispelo s posebnim vlakom preko Tarvisa (Trbiža) 415 koroških in salzburških učiteljev in učiteljic, da vodijo nemške jezikovne tečaje v novih pokrajinah. Na kolodvoru so bili deležni prisrčnih pozdravov. Šolski načelnik Dlasca je pohvalno omenil, da se je 800 koroških vzgojiteljev prostovoljno priglasilo za težavno delo, na kar je Koroška lahko ponosna.

(Vir: Dolenc, E., Godeša, B., in Gabrič, A., 1999: Slovenska kultura in politika v Jugoslaviji, str. 87. Modrijan. Ljubljana)



Slika 3: Napisna tabla iz časa italijanske zasedbe Novega mesta

(Vir: http://www.dolmuzej.com/inc/zoom.asp?slika=/media/img/nz/v/nz_04.jpg. Pridobljeno: 19. 5. 2011.)

- 7.1. Glede na sliko 3 v Prilogi k Izpitni poli 2 v preglednico vpišite, katere dele današnje Slovenije je leta 1941 zasedel kateri okupator.
- 7.2. Opišite značilnosti okupacijske politike nemškega ali italijanskega okupatorja.

Nemčija	
Italija	
Madžarska	

(3 točke)

8. Slovenci so zasedbo dojemali kot začasno stanje in se spraševali, kako naj prispevajo k hitrejšemu porazu nacističnih in fašističnih napadalcev.

Ko sem novembra 1941 odhajal v partizane, sem se zavedal, da bo boj proti okupatorju težak in poln nepredvidenih dogajanj. Spremljal pa me je občutek, da se ne bomo izjemno dolgo vojskovali in da se bo življenje nadaljevalo tam, kjer ga je prekinila okupacija. (...) Že res, da smo v času po nastanku Osvobodilne fronte v pomladnih, poletnih in jesenskih mesecih 1941. leta razen o nujnosti osvobodilnega boja bežno govorili tudi o povojnem življenju, vendar brez vizije o kakršni koli revoluciji in boljševiški družbi.

(Vir: Perovšek, F., 1997: Moja resnica, str. 15. Artis. Koper)

- 8.1. Glede na zgornje besedilo pojasnite, kaj je velik del Slovencev menil o odzivu na okupatorjevo politiko.
- 8.2. Kako se je imenovala organizacija, ki je vodila odporniško gibanje?
- 8.3. Navedite, katera politična stranka je vodila odporniško gibanje in kakšen je bil njen politični cilj.
- 8.4. Pojasnite, kako so osvobodilno gibanje ocenjevali v taboru predvojnih meščanskih strank.

(4 točke)

9. Nasprotniki osvobodilnega gibanja so ustanovili svoje oborožene enote.

	Partizani	Protipartizanske enote
December 1941	1.200	–
Poletje 1942	5.300	400 vaških stražarjev (november 4.500)
Poletje 1943	5.600	6.100 vaških stražarjev, 200 četnikov
Jesen 1943	20.000	3.000 domobrancev
Poletje 1944	30.000	17.000 domobrancev, 500 četnikov
Zima 1945	38.000	17.000 domobrancev, 500 četnikov

Preglednica 3: Primerjava med vojaškimi enotami OF in protipartizanskimi enotami

(Vir: Dolenc, E., in Gabrič, A., 2002: Zgodovina 4, str. 155. DZS. Ljubljana)

- 9.1. Primerjajte rast vojaških enot nasprotujočih si slovenskih strani in navedite, na kateri strani je število vojakov stalno naraščalo.
- 9.2. Po katerem dogodku začne naglo naraščati število partizanov?

(2 točki)

10. Zaradi vojne je civilno prebivalstvo občutilo veliko pomanjkanje osnovnih življenjskih potrebščin.

	1941	1945
Kruh	250 g	150 g
Riž	33,3 g	33,3 g
Sladkor	23,3 g	8,3 g

Preglednica 4: Dnevna količina živil na živilsko nakaznico

(Vir: Šorn, M., 2007: Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno, str. 191–192. Inštitut za novejšo zgodovino. Ljubljana)

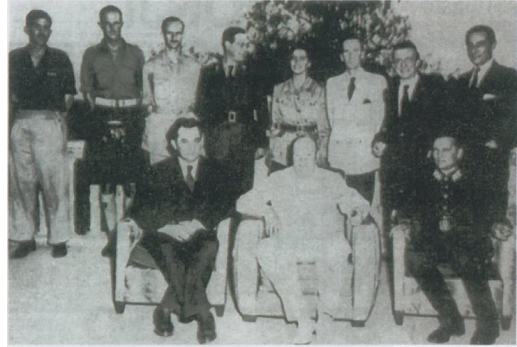
Kako je oblast urejala to pomanjkanje?

(1 točka)

11. Vodja odporniškega gibanja v Jugoslaviji Josip Broz Tito in predsednik kraljeve vlade v begunstvu Ivan Šubašić sta se na sestankih dogovorila, da bodo oblikovali skupno vlado in da bodo o obliki državne ureditve odločali po vojni na svobodnih volitvah.

Navzlic preprirom med komunisti in protikomunisti na Balkanu so nastale močne skupine v Grčiji, Albaniji in Jugoslaviji, kjer so Titovi partizani ustvarili najučinkovitejšo gverilsko armado v zgodovini. Celo Poljska, ki je bila komaj dosegljiva za zahodno pomoč, je imela močno vojaško odporniško gibanje.

(Vir: Sulzberger, C. L., 1970: Druga svetovna vojna, str. 481. Mladinska knjiga. Ljubljana)



Slika 4: Ivan Šubašić, Winston Churchill in Josip Broz Tito (sedijo od leve proti desni) avgusta 1944 v Neaplju

(Vir: Dolenc, E., Gabrič, A., in Rode, M., 2003: 20. stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke, str. 100. DZS. Ljubljana)

- 11.1. Katera stran je imela v pogajanjih večjo moč in je po vojni uveljavila svoja politična načela?
 11.2. Na čem je temeljila njena moč?

(2 točki)

12. Konec vojne je Slovenija dočakala kot federalni del države protifašistične koalicije, a jo je hkrati zaznamoval tudi dogodek, ki je bil dolga leta tabu. Prvič je prišel v javnost trideset let po vojni v zapisu Edvarda Kocbeka, ki je zapisal tudi spodnje besede.

Komunisti so hoteli prizadeti klerikalizem, pa so prizadeli preproste nedolžne ljudi. Najstrašnejši primer so mobilizirani domobranci, ki so se predali Angležem, novi režim pa jih je dal kot vojne ujetnike pobiti. Strašno mi je, kadar pomislim, da stoji novi režim na truplih 12.000 nedolžnih ljudi.

(Vir: Kocbek, E., 2011: In stoletje bo zardelo: Kocbek, življenje in delo, str. 508. Modrijan. Ljubljana)

O katerem dogodku, o katerem je bilo prepovedano govoriti, priča zgornje besedilo?

(1 točka)

13. Po letu 1945 se je politični položaj v Jugoslaviji temeljito spremenil.

V preglednico vstavite naslednje pojme, ki označujejo upravno in politično ureditev prve Jugoslavije ali druge Jugoslavije:

republika;
deli države, poimenovani po geografskih pojmih;
Slovenci so »pleme« enotnega naroda;
kraljevina;
Slovenci so enakopraven narod;
deli države, poimenovani po narodih.

Prva Jugoslavija	Druga Jugoslavija

(3 točke)

14. Komunistična partija Jugoslavije, ki je bila na oblasti po 2. svetovni vojni, je posnemala politični sistem, kakršnega so uvedli v prvi državi socializma.
 V krajšem razmišljanju pojasnite, po kateri državi se je zgledovalo jugoslovansko vodstvo in kaj je to pomenilo za politično življenje v državi. Navedite prvi pomembnejši ukrep v kmetijski politiki, opišite njegovo izvedbo in pojasnite posledice nacionalizacije.

Prvi ukrep CK KPJ in naše vlade po osvoboditvi naše države na področju zunanje politike je bil prav v tem, da se Jugoslavija čim tesneje poveže s Sovjetsko zvezo in državami ljudske demokracije, in sicer tako gospodarsko kakor tudi politično in kulturno. Sklepanje pogodb o prijateljstvu in medsebojni pomoči, vsestransko sodelovanje in sklepanje različnih gospodarskih in drugih pogodb je bilo izvedeno na našo pobudo in nihče nas ni silil k temu.

Josip Broz Tito v govoru na kongresu Komunistične partije Jugoslavije leta 1948

(Vir: Dolenc, E., in Gabrič, A., 2002: Zgodovina 4, str. 205. DZS. Ljubljana)



Slika 5: Delitev zemlje na Lavrici januarja 1946

(Vir: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, str. 885. Mladinska knjiga. Ljubljana, 2005)

(5 točk)

15. Po t. i. informbirojevskem sporu, ki se je začel leta 1948, je Jugoslavija spremenila politično usmeritev.
- 15.1. S katero državo se je sporekla Jugoslavija?
- 15.2. Kakšna je bila usoda t. i. informbirojevcev, državljanov Jugoslavije, ki v sporu niso podpirali jugoslovanskega vodstva?

(2 točki)

16. Tudi v drugi Jugoslaviji je bilo pereče jezikovno vprašanje, čeprav uporaba slovenščine ni bila več ogrožena, kakor je bila nekoč.

Obkrožite dve pravilni trditvi, povezani z jezikovno problematiko po 2. svetovni vojni.

- A Najglasnejši zagovornik uporabe slovenščine v javnem življenju so bili književniki.
- B V Sloveniji je bila prepovedana uporaba srbohrvaškega jezika.
- C Slovenski uradni organi so poslovali v slovenskem jeziku.
- D Poročila po televiziji so bila že od leta 1945 v slovenskem jeziku.

(2 točki)

17. Po odpiranju Jugoslavije proti Zahodu se je spremenila tudi gospodarska politika.

Oglejte si sliko 4 v Prilogi k Izpitni poli 2 in navedite, kaj je dobilo prednost v novi gospodarski politiki.

(1 točka)

18. Gospodarsko uspešnejšim letom so sledila leta gospodarske krize.

18.1. Glede na sliko 5 v Prilogi k Izpitni poli 2 pojasnite, katera desetletja so bila gospodarsko uspešnejša in v katerih je država zašla v gospodarsko krizo.

18.2. Zakaj je Jugoslavija zašla v tako hudo gospodarsko krizo?

(2 točki)

19. Dvig življenjskega standarda je omogočil, da je več ljudi hodilo v kulturne ustanove.

LETO	Obiskovalci muzejev (1000)	Obiskovalci gledališč (1000)	Obiskovalci kinematografov (1000)	Izposojene knjige v knjižnicah
1952	165	506	9298	1188
1956	523	681	15082	1870
1960	765	541	17189	2492
1964	967	477	15588	2189
1968	1190	480	12621	2379

Preglednica 5: Kulturni kazalniki

(Vir: Statistični letopis/Republika Slovenija, XLIX/2010, str. 162. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana)

19.1. Glede na preglednico 5 navedite, za katere kulturne ustanove je od leta 1960 dalje naraščalo zanimanje obiskovalcev, za katere pa je padalo.

19.2. Pojasnite, kateri novi informacijski medij je odvrnil zanimanje za obiskovanje nekaterih kulturnih ustanov.

(2 točki)

20. Aprila 1990 so bile prve večstrankarske volitve v slovensko skupščino.

Obkrožite črko pred zmagovalcem volitev, ki je dobil večino v skupščini in mandat za sestavo nove vlade.

- A Zveza komunistov Slovenije
- B Demos
- C Liberalna demokratska stranka

(1 točka)

21. Nova slovenska oblast je sklenila, naj o nadaljnji usodi slovenskega naroda odločijo državljani Slovenije sami.

In končno: volja, izražena na plebiscitu, ni samo dejanje našega hotenja. Je tudi dejanje našega poguma. Tudi mi lahko danes ponovimo isto misel, ki je zapisana kot izhodišče v ameriški deklaraciji neodvisnosti iz leta 1776, da namreč v toku zgodovinskih dogodkov za »neko ljudstvo postane nujno, da pretrga politične vezi, ki so ga povezovala z drugimi, in da med silami na zemlji zavzame izdvojen in enak položaj, kot mu gre po naravnih in božjih postavah; dolžno spoštovanje do nazorov človeštva pa terja, da navede tudi razloge, ki so ga prisilili v to izločitev«. S pripravami na plebiscit in z odločitvijo smo to jasno in nedvoumno povedali.

(Vir: Dolenc, E., in Gabrič, A., 2002: Zgodovina 4, str. 246. DZS. Ljubljana)

21.1. Navedite, kateri dogodek je z zgornjimi besedami v govoru v skupščini 26. decembra 1990 pojasnjeval predsednik skupščine Slovenije France Bučar.

21.2. Kakšen je bil izid tega dogodka?

21.3. Kako se imenuje praznik, s katerim počastimo ta dogodek?

(3 točke)

22. Slovensko osamosvajanje je v Jugoslaviji in v tujini večinoma sprožilo nerazumevanje.

Spominjam se mnogih debat v vladi in na Predsedstvu, v katerih smo analizirali ameriško politiko: osamosvajanja Slovenije jih je strah, ker je to povezano s podobnimi zahtevami baltskih republik, tam pa je atomsko orožje, ki ga neodgovorni separatisti lahko uporabijo eden zoper drugega. Slovenija ne bo povzročila le razpada Jugoslavije, ampak bi šla v franže velesila Sovjetska zveza. Odgovor Zahoda na naše osamosvojitvene težnje je torej odločen NE!

(Vir: Rupel, Dimitrij, 2001: Srečanja in razhajanja, str. 82. Nova revija. Ljubljana)

- 22.1. Po besedah prvega slovenskega zunanjega ministra Dimitrija Rupla v zgornjem besedilu pojasnite, kako so osamosvajanje Slovenije ocenjevali v ZDA.
- 22.2. Navedite vzroka, zakaj so ZDA in njene zaveznice zagovarjala takšno stališče.
- 22.3. Katera večja evropska država je najbolj podpirala osamosvajanje Slovenije?

(3 točke)

23. Po neuspešnih dogovarjanjih o preoblikovanju Jugoslavije v demokratično državo je Slovenija razglasila neodvisnost, temu pa je sledila kratka vojna za Slovenijo.

- 23.1. Glede na sliko 6 v Prilogi k Izpitni poli 2 pojasnite, na katere objekte so bili usmerjeni napadi Jugoslovanske ljudske armade.
- 23.2. Kdo je bil mirovni posrednik?
- 23.3. Kje so potekala pogajanja?
- 23.4. Naštej dva sklepa deklaracije, s katero se je končala vojna za Slovenijo.

(4 točke)

24. Po vojni za Slovenijo so se nadaljevali spopadi na tleh drugih nekdanjih republik Jugoslavije. Da bi si zagotovili varnost in nemoten razvoj, je državno vodstvo Republike Slovenije sklenilo, da se mora otresti dotedanjih vezi in vzpostaviti nove povezave.

24.1. Navedite datum, ko so Slovenijo zapustile zadnje enote Jugoslovanske ljudske armade.

24.2. Naštejte mednarodne organizacije, v katerih si je hotela Republika Slovenija čim hitreje pridobiti polnopravno članstvo.

(2 točki)

25. Prebivalec osrednjega dela Slovenije, ki je živel od začetka do konca 20. stoletja, je bil zaradi spreminjanja držav državljan številnih držav. S števkami od 1 do 6 označite zaporedje držav (1 je z začetka, 6 pa s konca stoletja), v katerih je živel.

- _____ Federativna ljudska republika Jugoslavija
- _____ Kraljevina Jugoslavija
- _____ Avstro-Ogrska
- _____ Socialistična federativna republika Jugoslavija
- _____ Republika Slovenija
- _____ Država Slovencev, Hrvatov in Srbov

(3 točke)

Prazna stran